

Nr 15

Utlåtande i anledning av väckta motioner om åtgärder mot inflation, m. m.

Bankoutskottet har till behandling i ett sammanhang upptagit följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna nr 220 i första kammaren av herr *Sundin m. fl.* och nr 269 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla

1) att Kungl. Maj:t måtte låta göra en sammanställning av det utredningsmaterial som föreligger för bedömning av möjligheterna till en effektiv bekämpning av den inflationistiska utvecklingen i samhällsekonomin, varvid bör beaktas de regionala differenser i ekonomisk expansion och utveckling, som förefinnes i landet; samt

2) att Kungl. Maj:t måtte ta initiativ till samråd med arbetsmarknads- och intresseorganisationerna för övervägande av åtgärder i syfte att bevara stabiliteten i priser och samhällsekonomi;

dels motionen nr 314 i första kammaren av herr *Åkerlund*, vari hemställts,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en teknisk utredning av en inkomstpolitik i syfte att stabilisera löner och priser;

dels ock de likalydande motionerna nr 583 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* och nr 706 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*, vari hemställts,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära inrättande av ett ekonomiskt-socialt råd av det slag som i motionerna anges.

Beträffande de skäl som anförts till stöd för de framställda yrkandena hänvisas till motionerna II: 269, I: 314 och II: 706.

Utskottet har inhämtat yttranden över samtliga här förevarande motioner från fullmäktige i riksbanken, Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges akademikers centralorganisation och Riksförbundet Landsbygdens folk. Över motionerna I: 220 och II: 269 samt I: 314 har dessutom inhämtats yttrande från statens pris- och kartellnämnd.

Riksbanksfullmäktige erinrar om vad fullmäktige yttrade över de motioner om åtgärder mot inflation som väcktes vid 1964 års riksdag. Under hänvisning till detta yttrande, vilket då fogades som bilaga till bankoutskottets ut-

låtande (1964 nr 18), anser sig fullmäktige kunna avstå från att yttra sig över de nu aktuella motionerna.

Inom fullmäktige har herrar *Wickman* och *Hans Gustafsson*, vilka icke deltagit i fullmäktiges behandling av ifrågakvarande ärende föregående år, i särskilt yttrande anfört följande kompletterande synpunkter:

Fullmäktige talar i sitt återopade remissutlåtande om värdet av att »undanröja från inkomstbildningen härrörande stabilitetsstörningar för vår ekonomi». I ett uttalande av denna allmänna art kan vi självfallet instämma. Det finns otvivelaktigt inslag i lönebildningssystemet som på ett irrationellt sätt verkar uppdrivande på lönenivån utan att därmed bidra till uppkomsten av jämviktsskapande lönerelationer. Vi syftar härvid bl. a. på den anknytning som sker för statstjänstemännens, industrijänstemännens och jordbrukarnas inkomster till utvecklingen av industriarbetarnas löner. Det är även möjligt — ehuru denna fråga är mer komplicerad — att delar av ackordslönesättningen och anställningsförhållandena på byggnadsarbetsmarknaden kan verka löneuppdrivande utan att tjäna något rationellt samhälls-ekonomiskt eller inkomstfördelningspolitiskt syfte. I den mån fullmäktige åsyftade sådana inslag i inkomstbildningen, när i yttrandet talas om behovet av förändringar i »nuvarande system för inkomstavgöranden» kan vi instämma i fullmäktiges uppfattning. Vi är emellertid i hög grad tveksamma inför den i yttrandet föreslagna metoden att åvägabringa en sådan förändring, nämligen överläggningar mellan regeringen, parterna på arbetsmarknaden och de politiska partierna.

Det återopade yttrandet ger emellertid möjlighet även till en mer långtgående tolkning. Om den rekommenderade inkomstpolitiken åsyftar att genom överläggningar och förhandlingar fastställa utrymmet för lönestegringar är vi övertygade om att en sådan politik inte bara är orealistisk utan även ineffektiv. Skälen härför är välkända och har även anförts i bankoutskottets utlåtande nr 18 år 1964. Man skulle med en sådan politik kunna påverka löneavtalen men däremot inte den löneglidning som äger rum mellan och vid sidan av avtalen. Det är heller inte antytt i yttrandet hur bestämmandet av andra inkomster, t. ex. företagsvinsterna, skulle inpassas i ett sådant system för en inkomstpolitik. Vi vill här understryka vad även anförts i yttrandet om »uppkomsten av snedvridningstendenser i arbeidskrafts- och resursfördelningen i samhället som varje icke 'fri' inkomstfastställelsepolitik kan sägas få». Det framhölls också i fullmäktiges yttrande — ehuru mer i förbigående — att en inkomstpolitik aldrig kan vara något substitut för eller överflödiggöra annan stabilitetsskapande ekonomisk politik. Detta är enligt vår uppfattning den grundläggande synpunkten på möjligheten att upprätthålla en icke inflatorisk inkomstbildning. Den viktiga uppgiften att begränsa prisstegringen i vårt samhälle kommer inte närmare sin lösning genom överläggningar och rekommendationer av i förevarande motioner antytt slag. Ambitionen bör i stället inriktas på att öka förståelsen för behovet av en effektiv finans- och penningpolitik som i jämviktsskapande riktning direkt påverkar utbudet och efterfrågan på arbetskraft.

Statens pris- och kartellnämnd redogör för vissa resultat av en nyligen inom nämnden utarbetad översikt över prisutvecklingen under perioden 1962—1964. I denna översikt har bl. a. gjorts jämförelser med utvecklingen i tolv stater, med vilka Sverige har ett betydande handelsutbyte. Översikten visar en varierande inflationstrend i de berörda staterna:

Av de i jämförelsen ingående västeuropeiska staterna har Belgien, Tyskland, England och Schweiz haft en lägre ökning av konsumentpriserna än Sverige. Lika stor som hos oss har ökningen varit i Frankrike medan Finland, Norge, Danmark, Holland och Italien alla uppvisar en större, i vissa fall avsevärt större prisstegring. Tillgängliga uppgifter beträffande löneutvecklingen i motsvarande länder under de senaste åren placerar Sverige även i detta hänseende i mittengruppen. Någon allvarlig försämring av det svenska konkurrensläget synes icke ha inträffat under den undersökta tidsperioden.

De väsentligaste komponenterna i prisuppgången har i de undersökta staterna varit i stort sett desamma, nämligen livsmedelsprisernas stegring på grund av dåligt skördeutfall och stödåtgärder för den inhemska produktionen av jordbruksprodukter, en i jämförelse med varupriserna relativt starkare stegring för tjänster, främst bostadskostnader, samt offentliga åtgärder, huvudsakligen i form av skärpt indirekt beskattning.

För Sveriges del kan den totala ökningen i konsumentprisindex, som användes som en allmän inflationsmätare, till 40 procent förklaras av stigande livsmedelspriser, 30 procent härrör från stigande priser på tjänster samt 30 procent från prishöjningar för övriga varugrupper i indexen. Av pris- och kartellnämndens översikt framgår att prisstegringarna i Sverige liksom i övriga västeuropeiska stater haft två huvudsakliga orsaker, nämligen stigande världsmarknadspriser, främst råvarupriser, och inhemska kostnadsstegringar, huvudsakligen lönehöjningar. Bägge dessa faktorer har till övervägande del påverkat den allmänna prisnivån via företagets kostnadsida.

Lönekostnadsstegringarna i Sverige förklaras av den starka expansionen i landets ekonomi under de senaste åren, som emanerar från såväl konsumtions- som investeringssidan, samt en ökad exportefterfrågan. Dessa faktorer har medfört överefterfrågan på arbetskraft inom snart sagt alla områden.

Mot bakgrunden av dessa fakta anför pris- och kartellnämnden vissa allmänna synpunkter på möjligheterna för ett litet land som Sverige, med betydande utrikeshandel, att komma till rätta med inflationsproblemet:

De allmänna målen för den ekonomiska politiken under efterkrigstiden har varit full sysselsättning, snabb produktionsökning och stabilt penningvärde. Nämda målsättningar, som uppställts som riktpunkt för den ekonomiska politiken i de flesta länder, har ännu aldrig kunnat uppfyllas samtidigt. Anledningen härtill synes vara dels de stigande priserna på världsmarknaden, som genom horisontella och vertikala prisstegringsprocesser i olika grad slagit igenom i de skilda ländernas prisnivåer, dels de expansiva dragen i näringslivet och inom den offentliga sektorn, som varit utmärkande för efterkrigstiden och som framkallat lönehöjningar, som inom många områden varit större än produktivitetsökningen och till följd härav resulterat i prisstegringar. Dessa tendenser har förstärkts av arbetskraftens trögrörlighet och av att prissättningen inom olika sektorer av näringslivet, bl. a. detaljhandeln, kännetecknas av en viss autonomi gentemot efterfrågeutvecklingen.

Enligt nämndens uppfattning begränsas möjligheterna att förverkliga stabiliseringspolitiken av att det optimala läget för målsättningarna, full sysselsättning, snabb produktionsökning och stabilt penningvärde, inte inträffar samtidigt för alla tre vid given relation mellan totalt utbud och total

efterfrågan. Full sysselsättning och stabil prisnivå har inte kunnat uppnås samtidigt genom en lämplig anpassning av den totala efterfrågans storlek. Internationella erfarenheter visar även att restriktiva ekonomiskt politiska åtgärder i syfte att minska löneökningstakten genom en dämpning av efterfrågan på arbetskraft visserligen i allmänhet lett till en lägre prisstegring men också medfört långsammare produktionsutveckling och arbetslöshet.

Möjligheterna att åtminstone på lång sikt isolera sig från utifrån kommande prisförändringsimpulser torde, uttalar nämnden, vara begränsade därest icke drastiska ekonomisk-politiska åtgärder vidtages. Nämnden fortsätter:

Ett stabilt penningvärde innebär inte att alla priser ligger stilla utan att vissa stiger och andra sjunker. Den autonomi hos priserna gentemot efterfrågeutvecklingen, som kan konstateras och som bl. a. tar sig uttryck i prisernas trögrörlighet nedåt vid efterfrågeminuskningar, gör att kompensande prissänkningar ofta uteblir eller får en mindre omfattning än som skulle kunna vara ekonomiskt möjligt. Enligt nämndens uppfattning kan man därför svårigen helt undvika en viss inflation, som även har sin orsak i förhållanden på hemmamarknaden. Dessutom kan denna autonomi i prisbildningen gentemot efterfrågeförändringar medföra att incitament till rationalisering delvis uteblir.

Man måste även räkna med en viss prishöjning på tjänster, då möjligheterna till rationalisering i allmänhet är mera begränsade inom detta område och stigande medelinkomster erfarenhetsmässigt ökar efterfrågan på tjänster. Som exempel på betydelsen av ovannämnda faktorer kan nämnas USA, där priserna i genomsnitt stigit med 1,5 procent per år de senaste åren trots att man haft en betydande reserv av både arbetskraft och kapital att tillgå, samtidigt som produktivitetens utvecklingen varit högre än de genomsnittliga lönehöjningarna, vilket medfört stigande vinstmarginaler inom näringslivet.

Även i flera andra remissyttranden beröres inflationsfrågan på ett mera allmänt sätt. SAF säger sig helt dela motionärernas oro över den utveckling mot ökade tendenser till inflation som gjort sig gällande de senaste två åren. Det senaste uttrycket för att inflationen anses vara ofrånkomlig har, finner föreningen, framkommit i årets statsverksproposition. SAF anför vidare:

Inflationen kan sägas bero på att en för snabbt växande efterfrågan på varor och tjänster orsakar en press uppåt på kostnaderna. Efterfrågestegringen beror inte på att industrins investeringar expanderat utan dessa har snarare stagnerat sedan några år tillbaka. De sektorer som enligt finansplanen svarat för investeringsexpansionen är i stället kommunerna och bostadsbyggandet, som under föregående år ökade sina investeringar med 11 respektive 9 procent. I detta läge då finanspolitiska medel skulle kunna användas för att hejda inflationen räknar finansministern med att de totala statsutgifterna skall öka med omkring 13 procent under innevarande budgetår och med ungefär lika mycket under budgetåret 1965/66. För att täcka utgifterna anses inte bara en ökad upplåning vara nödvändig utan även en indirekt skattehöjning föreslås. Ikraftträdandet av denna skattehöjning medverkar förmodligen att hos gemene man ge intryck av att inflationen är

större än vad den verkligen är, eftersom det torde vara förknippat med vissa svårigheter att urskilja vilka prishöjningar som är betingade av kostnadsstegringar respektive skatthöjningar.

Även SACO uttalar sin betänksamhet inför den oavbrutna penningvärdeförsämringen, vars takt enligt organisationens uppfattning snarast kan väntas accelerera under innevarande år. SACO anför:

Den resignation, som kommer till uttryck i finansplanen, framstår som både överraskande och äventyrlig. Någon ödesbestämd utveckling är det trots allt inte frågan om. Orsakssammanhangen bakom inflationen är tämligen väl klarlagda. Att man likväl inte i erforderlig utsträckning tillgripit ekonomisk-politiska åtgärder för att bevara ett någorlunda stabilt penningvärde har berott på att andra målsättningar givits företräde. Enligt SACO:s mening har emellertid nu ett läge inträtt, där inflationens bekämpande måste tillmätas en hög angelägenhetsgrad.

TCO framhåller att inflationen bidrar till att skärpa den ekonomiska ojämnheten i samhället i fråga om såväl förmögenhets- som inkomstbildning. Innehavare av förmögenhet av olika storlek har, påpekar TCO, olika förutsättningar att skydda sitt kapital mot penningvärdeförsämringen. I detta sammanhang erinrar organisationen om sitt positiva ställningstagande till värdesäkringskommitténs förslag rörande indexlån. Vidare anföres att lägre inkomsttagare ofta har mera trögrörliga inkomster än högre inkomsttagare och att bland löntagarna dessutom framträder ytterst varierande möjligheter att snabbt kompensera sig för prisstegringar beroende på olikheter i lönesystemets konstruktion. Mot bakgrunden av vad som här angivits säger sig TCO uppfatta åtgärder som är avsedda att upprätthålla samhällsekonomisk balans såsom väsentliga inslag i statsmakternas ekonomiska politik.

RLF beklagar den resignation som enligt förbundets mening präglar regeringen inför möjligheterna att driva en effektiv anti-inflationspolitik. Att bekämpa och minska prisstegringarna finner RLF vara en central uppgift för samhällets ekonomiska politik.

Frågor om lönebildningen och dess roll som inflationsdrivande faktor behandlas mera utförligt av ett par remissorgan. Motionerna om inrättande av ett ekonomiskt-socialt råd ställer, uttalar LO, de kortsiktiga stabiliseringsproblemen i förgrunden och återspeglar en tendens i industriländerna under efterkrigstiden att på vissa håll förordna samordning av löneförhandlingar, enskild organisationspolitik m. m. med finans- och penningpolitik för att åstadkomma återhållsamhet i inkomstökningsträvandena. LO fortsätter:

Den internationella diskussionen om inkomstpolitikens möjligheter pekar snarast på att det huvudsakligen är på längre sikt — inom ramen för en långsiktplanering — som en rationell avvägning mellan effektivitets- och fördelningsmässiga synpunkter är tänkbar. En viss snedbetoning hos lång-

siktsplanerna i industriländerna kan sägas ligga däri att inkomst- och finansieringsaspekterna på längre sikt underbetonats till förmån för de realekonomiska tendenserna, t. ex. beträffande investeringsvolymen och tillväxttakten i olika näringsgrenar och branscher. Ett av skälen därtill torde vara den relativa bristen på statistisk information och kunskap om prisbildningsmekanismerna samt om besluten i kredit- och finansieringssektorn. De svenska erfarenheterna på senare tid är att moderata löneavtalsökningar inte förmått hindra betydande prishöjningar på kort sikt, då en vinstansvällning och investeringsexpansion utlösts i stället för varuprissänkningar, som i princip möjliggjorts genom produktivitetshöjningarna.

TCO anför följande:

Även om man inom tjänstemannarörelsen är på det klara med att dess lönepolitik icke kan föras oberoende av stabiliseringssträvanden i den offentliga ekonomiska politiken, är man lika bestämt av den uppfattningen att inflationsbekämpandet måste bedrivas på annat sätt än att löntagarorganisationerna avstår från att driva en aktiv lönepolitik. Tjänstemannarörelsen får ta sin del i ansvaret för en antiinflationär ekonomisk utveckling genom att söka skapa en arbets- och utbildningsstimulerande lönestruktur, som är produktionsbefrämjande och därmed ägnad att bidra till den ökning av nationalinkomsten, som utgör den väsentliga förutsättningen för fortsatt realhöjning av lönesumman. Dessutom ankommer det på arbetsmarknadens parter att utveckla adekvata lönesystem och en ändamålsenlig förhandlingsordning. Det bör framhållas, att såväl lönesystem som förhandlingsteknik undergår en ständig utveckling. På statsmakterna vilar å andra sidan uppgiften att svara för upprätthållandet av den samhällsekonomiska balansen via olika ekonomiskt-politiska medel i förening med en aktiv arbetsmarknadspolitik, som i vidare mening även innefattar åtgärder på det utbildningspolitiska området. — — —

Avtalsförhandlingarna mellan arbetsmarknadens parter sker givetvis under hänsynstagande till det för tillfället rådande ekonomiska läget och de framtidsutsikter som öppnar sig. I analysen av den ekonomiska situationen kan skillnader föreligga mellan parterna, men det är mer fråga om en skillnad i nyanser än i grundläggande bedömningar. Utgångspunkterna för parternas syn på det samhällsekonomiska läget är i stort sett identiska. En stor del av underlaget för att bedöma de ekonomiska framtidsutsikterna erhålls genom material och analyser, som ställs till förfogande av offentliga myndigheter, i första hand konjunkturinstitutet men även kommerskollegium, arbetsmarknadsstyrelsen och statistiska centralbyrån. Genom det till finansdepartementets ekonomiska avdelning knutna utredningsrådet erhåller arbetsmarknadsorganisationer och näringspolitiska organisationer förstahandskontakt med nationalbudgetarbetet. Genom det ekonomiska planeringsrådet får organisationernas främsta företrädare tillfälle att med representanter för statsmakterna och ekonomisk expertis överlägga i frågor av allmänare samhällsekonomiskt intresse.

Endast ett par remissorgan berör direkt det i motionen I: 314 väckta förslaget om en teknisk utredning av en inkomstpolitik i syfte att stabilisera löner och priser. *LO* avstyrker detta förslag. Samma ståndpunkt intar *SAF*, som anför:

En dirigerings av priserna kan principiellt inte accepteras i en marknadshushållning. Vad gäller lönerna har vi i Sverige genom de centraliserade förhandlingarna former som ger möjlighet till en sådan samhällsekonomisk överblick, som efterlyses i motionen. Den stabiliseringsaktion över hela fältet av priser och löner till innevarande höst, som motionären till I: 314 ser som en målsättning, torde således inte kunna erbjuda förbättrade former för de ekonomiska stabiliseringsproblemens lösning. Huvudfrågan är nu som tidigare statsmakternas ekonomiska politik.

Till förslagen om mer eller mindre institutionaliserade former för samråd mellan staten och organisationerna i stabiliseringssyfte ställer sig remissinstanserna i stort sett avvisande. SAF anser att det samråd som efterlyses i motionerna I: 220 och II: 269 redan torde existera i den utsträckning som bedöms vara av värde för båda sidor. Genom de mer eller mindre informella kontakter som tas i båda riktningarna tillgodoses enligt SAF:s mening behovet av informationer samt orienteringar om läget i vissa situationer. En formalisering av kontakterna skulle förmodligen inte vara ägnad att öka värdet av detta utbyte. Till tanken på inrättandet av ett ekonomiskt-socialt råd kan föreningen inte ansluta sig. Även om verksamheten begränsades till statistisk information och opinionsbildande uttalanden skulle, anser SAF, tillkomsten av ett sådant råd innebära att ett utomstående organ övertog en del av arbetsmarknadsparternas ansvar. Förhållandena i de länder där dylika råd inrättas är, säger föreningen, annorlunda än i Sverige. Speciella historiska eller institutionella betingelser har i dessa länder varit avgörande för rådets tillkomst.

TCO framhåller att löneavtalens innehåll hittills har bestämts genom fria överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter. Att samma ordning bör bibehållas även i fortsättningen finner organisationen praktiskt taget obesträtt. I denna frihet för parterna att själva bestämma bör ingen inskränkning göras ens i form av rekommendationer om avtalens lämpliga innehåll. Något nytt organ med uppgift att överlägga i pris- och lönepolitiska angelägenheter anser TCO icke erforderligt.

Icke heller LO anser ett sådant organ motiverat för närvarande. Det ekonomiska planeringsrådet bör, då dess verksamhet utvecklats, ha prövat hur inkomst- och finansieringsaspekterna av den ekonomiska politiken kan integreras med realekonomiska aspekter och beslut.

Även SACO — som anser det angeläget att skapa en institutionell ram inom vilken samordningsfrågorna kan lösas — finner det onödigt att åstadkomma ett nytt organ för detta ändamål. Syftet med motionerna om inrättande av ett ekonomiskt-socialt råd kan enligt organisationens mening uppnås genom en utvidgning av det ekonomiska planeringsrådet och en öppnare redovisning av de diskussioner som förs där. I detta sammanhang uttalar SACO att det är önskvärt med en förstärkt löntagarrepresentation i planeringsrådet, som bland fjorton ledamöter säges inrymma sju företrädare för

arbetsgivarsidan mot endast två för löntagarorganisationerna. Genom tillskott av bl. a. en representant för SACO skulle enligt organisationens uppfattning en mera balanserad sammansättning åstadkommas. SACO föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall begära åtgärder av det slag som här sagts.

Som yttre ram för diskussionen av tillgängligt utredningsmaterial beträffande metoder att stabilisera penningvärdet kan enligt SACO olika kontaktformer komma till användning. Utom av det ekonomiska planeringsrådet kan ett lämpligt debattforum utgöras av rundabordskonferenser, som markerar frågans vikt och skapar förutsättningar för en allsidig belysning av ämnet.

En tveksam hållning till förslaget om ett ekonomiskt-socialt råd intages av *RLF*. Man kan, anser förbundet, hävda att möjligheterna redan i dag är relativt stora när det gäller informationsutbyte och kontakter mellan olika grupper inom vårt samhälle och att det borde vara möjligt att inom ramen för nuvarande institutionella förhållanden nå den frivilliga samverkan mellan olika befolkningsgrupper som erfordras för en effektiv antiinflationspolitik. Å andra sidan är det möjligt att ett råd av den i motionerna antydda karaktären skulle kunna ge ytterligare bidrag till den ekonomisk-politiska diskussionen och till samförståndslösningar när det gäller att utforma en penningvärdebevarande ekonomisk politik. Förbundet vill därför ej motsätta sig förslaget. Till förslaget om rundabordskonferenser ansluter sig *RLF*.

Statens pris- och kartellnämnd ger uttryck för en skeptisk inställning till värdet av förhandlingar mellan staten och arbetsmarknadens parter. Om man från allmänna synpunkter önskar en sådan förhandling torde man, säger nämnden, få utgå ifrån att möjligheterna att på detta sätt komma till rätta med de problem som trögrörligheten på arbetsmarknaden och autonomien i prisbildningen medför är begränsade. Den löneglidning som orsakas av överefterfrågan på arbetskraft kan heller inte tänkas eliminerad genom förhandlingar utan är närmast ett problem för den ekonomiska politiken.

Förslaget i motionerna I: 220 och II: 269 att en sammanställning skall göras av förefintligt utredningsmaterial rörande möjligheterna att bekämpa inflationen tillstyrks uttryckligen av *RLF*, *SACO* och *SAF*. Den sistnämnda organisationen berör särskilt vad motionärerna anfört om de regionala differensernas betydelse vid utformningen av stabiliseringsfrämjande åtgärder. Föreningen hyser uppfattningen att motionärerna i viss mån överbetonat denna omständighet men anser det likväl kunna vara värdefullt med en kompletterande undersökning som belyser den regionala problematiken i sammanhanget.

Påpekandet att finanspolitiken och restriktiva kreditpolitiska åtgärder kan ha speciella regionala verkningar finner *LO* väsentligt. Genom att lokaliseringsberedningen tillskapas kommer dessa frågor emellertid enligt *LO*:s mening att på ett naturligt sätt kunna lösas i överensstämmelse med de

långsiktiga lokaliseringpolitiska målen. LO anser det naturligt att man inom detta organ samlar relevant material som berör de regionala aspekterna av den ekonomiska politiken. Motionärernas yrkande på denna punkt synes därför, säger LO, redan vara tillgodosett.

Kritik mot den här behandlade synpunkten i motionerna framföres av *statens pris- och kartellnämnd*, som yttrar:

En sådan lokaliseringspolitik som motionärerna skisserar innebär att man motverkar en övergång från låglöne- till höglöneområden. Med bibehållen total efterfrågan leder detta till större inflation än vad som annars skulle äga rum därför att näringslivets produktivitetsutveckling hämmas med sänkt framstegstakt som följd. Om en lokaliseringspolitik efter motionärernas linjer skulle tillämpas, måste den motiveras med andra skäl än hänsyn till ekonomisk stabilitet. Skall dessa sistnämnda vara vägledande torde i stället åtgärder syftande till snabbare anpassning i företagsstrukturen och ökad rörlighet på arbetsmarknaden vidtagas för att påskynda produktivitetsutvecklingen inom näringslivet och därigenom reducera kostnadsinflationen.

Vad beträffar motionärernas utredningsönskemål i övrigt uttalar nämnden, att den inte vill ifrågasätta värdet av vad som föreslagits, detta bl. a. med hänsyn till att vissa av de åberopade utredningarna ligger flera år tillbaka i tiden. Samtidigt framhålles emellertid att förväntningarna att härigenom öka möjligheterna att komma till rätta med problemen inte bör ställas för högt.

LO understryker behovet av en förbättrad ekonomisk statistik och annan information. Liknande synpunkter anförs av TCO, som betonar det värdefulla i att det allmänna kan tillhandahålla objektiv ekonomisk information. Som exempel på ett område, där denna information behöver avsevärt förstärkas, nämnes arbetsmarknadsstatistiken.

LO uttalar vidare, att statsmakterna behöver vidgade möjligheter att ingripa på olika områden då inflationistiska tendenser hotar. På tal om prisstabiliseringsproblemet säges vidgade befogenheter för de organ som handhar den ekonomiska politiken att påverka utvecklingen komma att aktualiseras när frågan om bl. a. en aktivare prisövervakning och konkurrensfrämjande politik, värdesäkra låneformer och konjunkturreglering av konsumtionskrediterna kommer upp till avgörande.

Statens pris- och kartellnämnd tar till närmare behandling upp den nuvarande konkurrenslagstiftningen och framhåller att denna innefattar dels åtgärder mot skadliga konkurrensbegränsningar, dels prisövervakning och en därpå grundad konkret konsumentupplysning. Nämnden anför:

Erfarenheterna hittills av denna lagstiftning får anses ha varit gynnsamma. Det kan i detta sammanhang framhållas att de länder som tillämpat olika regleringsåtgärder för priser och löner inte kunnat åstadkomma en fördelaktigare prisutveckling. När det gäller den svenska lagstiftningens effektivitet torde man få skilja på verkningarna på kortare och längre sikt. Den direkta effekt som lagstiftningen har på effektiviteten inom näringslivet

torde på kort sikt inte vara av den storleksordningen att inflationstrenden i någon högre grad kan påverkas även om verkningarna av framförallt brutto-prisförbudet snabbt gjorde sig gällande. På längre sikt är en aktiv upplysning som ökar kännedomen om näringslivets förhållanden och konsumenternas prismedvetenhet av stor betydelse för att motverka autonomi i prisbildningen och därigenom vidga möjligheterna för den ekonomiska politiken att uppnå maximal effekt.

Man kan i detta sammanhang erinra om hur utomordentligt små resurser som ställts till den statliga konsumentupplysningens förfogande i jämförelse med vad näringslivet satsar i form av reklam och PR-verksamhet. Anslaget till statens pris- och kartellnämnd, konsumentinstitutet, konsumentrådet, varudeklarationsnämnden samt för särskild konsumentupplysning och konsumentforskning uppgick budgetåret 1964/65 till dryga 7 milj. kronor medan reklamkostnaderna under samma tidsperiod var av storleksordning- en två miljarder kronor.

Utskottet

I sitt yttrande över de motioner om åtgärder mot inflation som väcktes vid fjolårets riksdag förordade riksbanksfullmäktige, att de praktiskt politiska förutsättningarna för bedrivandet av en inkomstpolitik skulle utvärderas. Med inkomstpolitik avses i regel att statsmakterna direkt medverkar i inkomstavgörandena i samhället. Under förutsättning av riksdagens intresse härför ansåg fullmäktige att regeringen borde uppta förhandlingar i frågan med intresserade parter och med de politiska partierna. Härefter borde genomföras en närmast teknisk utredning av hur en sådan inkomstpolitik konkret skulle kunna utformas.

I sitt utlåtande över ifrågakvarande motioner (nr 18) ställde sig bankoutskottet avvisande till riksbanksfullmäktiges förslag. Utskottet pekade bl. a. på den roll som löneglidningen spelar för den totala lönestegringen och framhöll att en politik riktad endast mot de löneökningar som sker inom avtalens ram knappast syntes kunna nå avsedd verkan. Den i vårt land allmänt godtagna principen om arbetsmarknadsparternas frihet att utan statliga ingripanden träffa avtal om villkoren på arbetsmarknaden borde enligt utskottets mening vidmakthållas.

I de nu föreliggande motionerna har upptagits tankegångar som kan sägas ligga i linje med de förslag som riksbanksfullmäktige i fjol framlade. Utgångspunkten för motionärernas resonemang är den fortgående penningvärdeförsämringen och de farhågor denna inger för framtiden. Bland orsakerna till inflationen pekas särskilt på inkomstbildningen i samhället; genom påverkan på denna bör det enligt motionärernas uppfattning vara möjligt att begränsa inflationen.

I motionen I: 314 uttalas att en målsättning för inkomstutvecklingen behöver anges. För att möjliggöra en tillämpning därav redan vid de löneförhandlingar som kommer att upptas nästa vinter bör utan dröjsmål företa-

gas en teknisk utredning av hur en stabiliseringsaktion avseende både priser och löner skall kunna genomföras med bibehållande av ett fritt ekonomiskt system.

I motionerna I: 220 och II: 269 samt I: 583 och II: 706 behandlas de former i vilka statsmakterna bör medverka i inkomstbildningsprocessen. I de båda förstnämnda motionerna hävdas att regeringen, exempelvis genom s. k. rundabordskonferenser, bör hålla kontakt med arbetsmarknads- och övriga intresseorganisationer i syfte att man gemensamt skall söka skapa ett effektivt instrument för penningvärdets bevarande. I de sistnämnda motionerna hemställs om inrättandet av ett ekonomiskt-socialt råd med företrädare för regeringen och riksdagen, de olika intresseorganisationerna inom näringslivet och på arbetsmarknaden samt oberoende expertis. Överläggningarna i detta råd skulle syfta till en samtidig avvägning av de olika intressena och bl. a. kunna leda till uppdragandet av ramar för löneökningarna.

Över de olika förslag som här redovisats har utskottet inhämtat yttrandena bl. a. från arbetsmarknadens huvudorganisationer — SAF, LO, TCO och SACO — samt från RLF. Ingen av dessa organisationer har ställt sig positiv till förslaget om en teknisk utredning av formerna för en inkomstpolic. Inte heller har tanken på ett mer eller mindre institutionaliserat samråd av åsyftat slag mellan statsmakterna och organisationerna vunnit nämnvärt gehör. SAF, LO och TCO har härvidlag ställt sig helt avvisande. SACO och RLF har likaledes avstyrkt inrättandet av ett ekonomiskt-socialt råd, medan de däremot anslutit sig till förslaget om rundabordskonferenser.

Inflationsproblemet är ingalunda någonting som är särskilt utmärkande för den svenska ekonomien. Utskottet vill fästa uppmärksamheten på de resultat av en nyligen gjord översikt av prisutvecklingen i olika länder under perioden 1962—1964 som statens pris- och kartellnämnd redovisar i sitt remissyttrande. I vissa av dessa länder, såsom England och Västtyskland, har prisstegringen varit lägre än i Sverige, medan den i Frankrike varit lika stor som den svenska och bl. a. i de övriga nordiska länderna överstigit denna.

Den fortgående inflationen måste — såsom utskottet även tidigare framhållit — betecknas som ett allvarligt samhällsekonomiskt problem. Aktiva åtgärder i inflationsbekämpande syfte bör enligt utskottets mening komma till stånd i ökad omfattning. I motionerna anvisas överläggningar i olika former mellan statsmakterna samt arbetsmarknadens och näringslivets organisationer såsom en väg att angripa problemet. Utskottet kan för sin del inte förorda detta slags metodik. Problemet torde nämligen inte ligga i svårigheten att bedöma det samhällsekonomiska läget. Visserligen torde det vid avtalsförhandlingarna kunna föreligga skillnader mellan parterna i fråga om analysen av den ekonomiska situationen. Dessa skillnader torde emellertid, såsom TCO framhåller i sitt remissyttrande, snarare gälla nyanser i bedömningarna än själva grunderna för dessa. Utgångspunkterna för

parternas syn på det samhällsekonomiska läget är alltså i stort sett identiska.

Ehuru det inte klart utsagts i motionerna torde det vara ofrånkomligt att innebörden av de rekommenderade överläggningarna blir att statsmakterna mer eller mindre bestämt fastställer utrymmet för lönestegringarna. Den ordning som hittills tillämpats på den svenska arbetsmarknaden och som grundar sig på fria överenskommelser mellan parterna skulle därigenom sättas ur spel. En sådan reform skulle enligt utskottets mening få klart negativa verkningar. Därtill kommer också att dess resultat till följd av löneglidningen måste förmodas bli mycket begränsat.

Strävan att skapa samhällsekonomisk balans bör enligt utskottet mening främst taga sig uttryck i att statsmakterna bedriver en målmedveten ekonomisk politik. Finans- och penningpolitiken bör därvid utformas så att den i jämviktsskapande riktning direkt påverkar utbudet av och efterfrågan på arbetskraft. Bland åtgärder som bör ägnas ytterligare uppmärksamhet vill utskottet särskilt nämna en aktiv prisövervakning.

I motionerna I: 220 och II: 269 hemställas vidare att en sammanställning skall göras av det utredningsmaterial som föreligger för bedömning av möjligheterna att effektivt bekämpa inflationen. Härvid bör enligt motionärerna särskilt beaktas de regionala differenserna i fråga om ekonomisk utveckling. Utskottet, som i fjol anförde att det kunde vara värdefullt att få till stånd en sådan översikt över tillgängligt utredningsmaterial om inflationsproblemet, vill nu ytterligare understryka denna synpunkt. Liksom tidigare anser utskottet emellertid att det bör åvila berörda myndigheter, främst konjunkturinstitutet, att åstadkomma denna översikt. De av motionärerna behandlade regionala aspekterna torde bli föremål för uppmärksamhet av den lokaliseringsberedning som inom kort kommer att tillsättas.

Aberopande vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

1. att motionen I: 314 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;
2. att motionerna I: 220 och II: 269, såvitt de avser skrivelse till Kungl. Maj:t rörande samråd med vissa organisationer, samt motionerna I: 583 och II: 706 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;
3. att motionerna I: 220 och II: 269, såvitt de avser skrivelse till Kungl. Maj:t rörande sammanställning av visst utredningsmaterial, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 6 april 1965

På bankoutskottets vägnar:

C. G. REGNELL

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ståhle, Hilding, Gustaf Henry Hansson, Ake Larsson, Palm, Akerlund, Augustsson och Wikberg;

från andra kammaren: herr Regnéll, fru Renström-Ingenäs, herrar Hagnell*, Berglund, Bengtsson i Landskrona, Ekström i Iggesund, Börjesson i Glömminge* och Jonsson.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservationer

1) beträffande punkten 1 i utskottets hemställan av herrar *Gustaf Henry Hansson, Akerlund* och *Regnéll*, vilka ansett *dels* att efter det stycke i utskottets yttrande som slutar på s. 11 med orden »ramar för löneökningarna» bort återfinnas ett avsnitt av följande lydelse:

»Över de olika förslag som här redovisas har utskottet inhämtat yttranden från riksbanksfullmäktige och arbetsmarknadens huvudorganisationer — SAF, LO, TCO och SACO — samt från RLF ävensom statens pris- och kartellnämnd. Remissinstanserna ställer sig i allmänhet avvisande till de förslag som framförts i motionerna. Förslaget om en teknisk utredning av en inkomstpolitik tillstyrkes dock av en majoritet inom riksbanksfullmäktige samt av SACO. Tanken på ett samråd t. ex. i form av rundabordskonferenser har stöd hos riksbanksfullmäktiges majoritet, SACO och RLF, under det att LO och TCO inte finner ett ekonomiskt-socialt råd motiverat för närvarande.

Den ekonomiska politiken måste enligt utskottets mening utformas med sikte på en stabilisering. Därvid behöver även en målsättning för inkomstutvecklingen formuleras och klargöras. Den oklarhet som råder om innebörden av en inkomstpolitik och farorna av en accelererad inkomststegring gör det önskvärt att, som riksbanksfullmäktiges majoritet anfört, låta tekniskt utreda hur en inkomstpolitik konkret och i praktiken skulle se ut. Detta innebär icke att utskottet förordar en statlig dirigering av penninginkomsterna.»;

dels att punkten 1 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»1. att riksdagen med bifall till motionen I: 314 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en teknisk utredning av en inkomstpolitik i enlighet med vad utskottet anfört.»

2) beträffande punkten 2 i utskottets hemställan

a) av herrar *Gustaf Henry Hansson, Akerlund, Wikberg, Regnéll* och *Börjesson* i Glömminge, vilka ansett

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 11 med orden »Över de olika» och slutar på s. 12 med orden »en aktiv prisövervakning» bort ha följande lydelse:

»Den fortgående inflationen måste enligt utskottets uppfattning betecknas som ett allvarligt problem, som medför verkningar som är socialt orättvisa och ekonomiskt skadliga. Den till synes permanenta inflationen urholkar inkomstökningarna, medför förluster främst för småspararna och försämrar näringslivets konkurrens- och investeringsmöjligheter. Den resignation som utmärker finansministerns uttalanden i finansplanen bl. a. om att en beräknad penningvärdeförsämring under 1965 med drygt 3 procent skulle vara att beleda som ett nöjaktigt upprätthållande av den samhällsekonomiska balansen är enligt utskottets mening anmärkningsvärd och icke acceptabel.

Även flera av de organisationer, från vilka utskottet inhämtat yttranden över motionerna, har uttryckt sin oro över den pågående inflationsutvecklingen. Enligt utskottets mening är det nödvändigt, att den ekonomiska politiken, samtidigt som den inriktas på upprätthållande av full sysselsättning och främjande av snabb produktionsökning, effektiviseras i inflationsbekämpande syfte.

Härvid bör, såsom framhållits i motionerna, samråd mellan statsmakterna och intresseorganisationerna inom näringslivet och på arbetsmarknaden vara av stort värde. Arbetsmarknadsparternas frihet att träffa avtal måste, såsom understrukits i motionerna, betraktas som självklar. Det kan sålunda inte vara statsmakternas uppgift att reglera utrymmet för lönestegringarna. Ett samråd mellan statsmakterna och intresseorganisationerna bör dock kunna skapa ökade förutsättningar för en allsidig belysning av det faktiska samhällsekonomiska och konjunkturpolitiska läget och därmed främja en sådan avvägning inom pris- och inkomstbildningen, att inflationstendenserna effektivt motverkas. Ett sådant samråd bör även i övrigt kunna möjliggöra ökad effektivitet och smidighet i den ekonomiska politiken. S. k. rundabordskonferenser synes vara ett lämpligt och samtidigt administrativt enkelt forum för samråd mellan statsmakterna och organisationerna.»;

dels att punkten 2 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»2. att riksdagen med bifall till motionerna I: 220 och II: 269, såvitt nu är i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga initiativ till samråd mellan statsmakterna och intresseorganisationerna inom näringslivet och på arbetsmarknaden i syfte att effektivt motverka den pågående inflationen i enlighet med vad utskottet anfört; samt

att motionerna I: 583 och II: 706 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

b) av herrar *Hilding, Berglund* och *Jonsson*, vilka ansett *dels* att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 11 med orden »Över de olika» och slutar på s. 12 med orden »en aktiv prisövervakning» bort ha följande lydelse:

»I det sistnämnda motionsparet betonas att det för samhällets och organisationernas ekonomiska politik måste vara en central uppgift att bekämpa och minska prisstegringarna. När det gäller denna uppgifts lösning konstaterar motionärerna med beklagande att den svenska regeringen fortsätter med en oförsvarlig passivitet.

Om man vill undvika en fortsatt prisstegring som överstiger t. ex. 1 à 2 procent kan den nominella inkomstnivån i pengar räknat inte få stiga mer än 1 à 2 procent snabbare än produktionen per arbetstimme. Skall en sådan målsättning kunna realiseras krävs en rad åtgärder på olika områden. Utskottet finner inte anledning att i detta sammanhang göra någon inventering av olika åtgärder utan inskränker sig till att granska förslaget om ett ekonomiskt-socialt råd.

Enligt utskottets uppfattning skulle inflations- och därmed sammanhängande problem med fördel kunna ägnas behandling och upplysande debatt inom ett ekonomiskt-socialt råd. Därmed skulle goda förutsättningar skapas för en allsidig informationsverksamhet samt en fri och öppen debatt i pressen och olika församlingar. I detta råd skulle ingå företrädare såväl för statsmakterna — regering och riksdag — som för de olika intresseorganisationerna på näringslivets och arbetsmarknadens områden samt oberoende expertis. De resonemang som skulle föras och den information som skulle utbytas inom ett så sammansatt ekonomiskt-socialt råd skulle ge ökade förutsättningar för en bättre balans i den ekonomisk-politiska debatten liksom i de statliga åtgärderna. Man skall enligt utskottets uppfattning inte undervärdera betydelsen av de ökade möjligheter till en enig bedömning av läget och utvecklingstendenserna som därigenom kunde uppnås. Inom rådet borde inrättas en i förhållande till alla statliga myndigheter fristående delegation av sakkunniga, självständiga och oberoende personer med förslagsvis tre medlemmar, som på grundval av statistiskt material uttalade sig om förutsättningarna för skapande eller vidmakthållande av full sysselsättning med särskild hänsyn till arbetsmarknadens problem.

Ett ekonomiskt-socialt råd skulle i särskilt hög grad ägna intresse och uppmärksamhet åt inflationsproblemet. Motionärerna understryker att möjligheten till en samtidig avvägning av de olika intressena mot varandra bör kunna minska benägenheten till inflationsdrivande krav i fråga om priser och inkomster. Om inte inflationsrisken kan avlägsnas eller försvagas föreligger risker för att missnöjet med inflationen tilltager och att krav framkommer på en politisk och frihetsinskränkande dirigering, som bl. a. kan gå ut över arbetsmarknadens frihet, vars skyddande för utskottet framstår som en ytterst angelägen uppgift. Ett ekonomiskt-socialt råd av här före-

slagen karaktär skulle även kunna utgöra lämpligt forum för en rundabordskonferens rörande aktuella samhällsekonomiska stabiliseringsproblem med deltagare från arbetsmarknadens skilda parter och jordbruket, företrädare för det allmänna samt pensionärer och fristående ekonomisk expertis.»;

dels att punkten 2 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»2. att riksdagen med bifall till motionerna I: 583 och II: 706 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om inrättande av ett ekonomiskt-socialt råd av det slag som utskottet ovan angivit; samt

att motionerna I: 220 och II: 269, såvitt avser skrivelse till Kungl. Maj:t rörande samråd med vissa organisationer, i den mån de icke beaktats genom hemställan ovan icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

3) beträffande utskottets motivering i övrigt

av herrar *Gustaf Henry Hansson*, *Åkerlund* och *Regnéll*, vilka ansett att det avsnitt på s. 10 i utskottets yttrande som börjar med orden »I sitt yttrande» och slutar med orden »att begränsa inflationen» bort ha följande lydelse:

»I sitt yttrande över de motioner om åtgärder mot inflation som väcktes vid fjolårets riksdag förordade riksbanksfullmäktige, att de praktiskt politiska förutsättningarna för bedrivandet av en inkomstpolitik skulle utrönas. Under förutsättning av ——— (utskottet) ——— skulle kunna utformas.

I sitt utlåtande ——— (utskottet) ——— utskottets mening vidmakthållas.

I de nu föreliggande ——— (utskottet) ——— inger för framtiden. Därvid pekars särskilt på den alltför snabba inkomstutvecklingen i samhället; genom påverkan på denna bör det enligt motionärernas uppfattning vara möjligt att begränsa inflationen.»